

- 7 Clinica Chimica Acta
- 8 Brain Research
- 9 Proceedings – National Academy of Sciences of the United States of America
- 10 Analytical Biochemistry
- 11 Medical Journal of Australia
- 12 Biochemical Pharmacology
- 13 Research Communications in Chemical Pathology and Pharmacology
- 14 South Africa Medical Journal
- 15 Analytical Chemistry (Washington)
- 16 Febs Letters
- 17 Nature (London)
- 18 Environmental Science and Technology
- 19 British Medical Journal
- 20 Journal of Pharmaceutical Sciences
- 21 Biochemical and Biophysical Research Communications
- 22 Journal – American Medical Association
- 23 Journal of Infectious Diseases
- 24 Annals – New York Academy of Sciences
- 25 Water Research
- 26 American Journal of Obstetrics and Gynecology
- 27 Journal – Water Pollution Control Federation
- 28 Physica Status Solidi – A Applied Research
- 29 Prostaglandins
- 30 Lancet
- 31 Advances in Chemistry Series
- 32 Journal – National Cancer Institute
- 33 Journal of Agricultural and Food Chemistry
- 34 Journal of Colloid and Interface Science
- 35 Annals of Internal Medicine
- 36 Antimicrobial Agents and Chemotherapy
- 37 Comptes Rendus – Académie des Sciences (Paris) Series D
- 38 Dissertation Abstracts International
- 39 Journal of Pharmacy and Pharmacology
- 40 Chest
- 41 Pediatrics (Springfield)
- 42 Experientia
- 43 Analytica Chimica Acta
- 44 Applied Microbiology
- 45 ASTM Special Technical Publication
- 46 Chemical and Pharmaceutical Bulletin
- 47 International Journal of Cancer
- 48 Journal of Clinical Investigation
- 49 Machine Design
- 50 Oil and Gas Journal
- 51 Scientific American

/BOWER, C. A.: Patterns of use of the serial literature at the BLLD = BLL Review, 4. köt. 2. sz. 1976. p. 31–36./

(Jáki Éva)

Hálózatok és más együttműködési rendszerek hatása a referenz munkára

Napjainkban egyre érdekesebb kérdés a szervezeti formák hatása a könyvtári szolgáltatások színvonalára és költségeire. Míg azonban eddig ezt a kérdést elsősorban egyes könyvtárak belső szervezetére vonatkozólag vizsgálták, a jövőben előtérbe kerülnek a könyvtárközi hálózatok szervezési problémái.

Hálózatokat általában azzal az indokkal hoznak létre, hogy ezzel a szolgáltatás javuljon (a használó nagyobb bibliográfiai adattárhoz férhet hozzá) és ugyanakkor csökkenjenek a helyi könyvtárak ráfordításai (a párhuzamos beszerzések elkerülésével).

Az információs hálózati rendszer előnyei:

- a) megszünteti a párhuzamos munkákat, ugyanakkor szélesebb körben nyújt információt mindenkinek;
- b) mindenki számára hozzáférhető;
- c) az információs hálózatok kiterjednek az oktatásra is;
- d) gazdaságosak, csökkentik a helyi beruházási szükségleteket a modern technológia szélesebb területen való alkalmazása révén.

Vizsgálatra szorul még a hálózatoknak a könyvtári szolgáltatásokra gyakorolt hatása. A cikk ebből a szempontból foglalkozik a könyvtárnak egyik konkrét részterületével, a referenz munkával.

A referenz munka folyamata

A referenz munka abból áll, hogy meghatározza a használó valós információs igényeit és megadja rá a releváns válaszokat. A munka folyamata rendszerint a kérdésből, az információs rendszerből és a kérdés megválaszolásához alkalmas rendszer megkereséséből tevődik össze. Közismert tény, hogy a folyamat első lépése, a használó kérdésének megfogalmazása is jelentős könyvtári segítséget igényel. Lehetőleg ismernie kell a használó szakterületét, azt a körülményt, hogy mire kívánja felhasználni az információt és egyéb – a kérdéssel kapcsolatos – szempontokat.

A kérdés közös megfogalmazása során a könyvtáros megkísérli azt lefordítani az információs rendszer formalizált nyelvére. Ki kell térni a kérdés tartalmán kívül az igényelt információ típusára és a kérdés megválaszolására használható dokumentumok kategóriáira. A kérdés „lefordításának” sikere a könyvtáros állományismeretétől és a szakterület nyelvi ellenőrzöttségétől függ.

Ezt a lépést követi maga a keresés, amely hagyományos formájában voltaképp kimondatlan hipotézisek (hol található a válasz) egymásutáni megalkotásából és ellenőrzéséből áll, lényegében tehát próba-szerencse jellegű. Sikere a keresés során talált információktól függ. A könyvtáros megállapítja a talált információk relevanci-

áját. (Ez egy sokat vitatott kérdés: egyesek véleménye szerint a könyvtáros ezt a műveletet nem végezheti el a használó helyett.) Ezzel a referenz munka folyamata lezárul. A hagyományos eljárásnál a könyvtáros ritkán kap visszajelzést a használótól az adott információkra vonatkozóan. Ez pedig különösen akkor lenne fontos, amikor a könyvtáros gépi adatbázis, vagy más könyvtár útján adta meg a választ.

Referenz munka a hálózatokban

Hagyományos körülmények között a referenz munka folyamatát egyetlen könyvtáros viszi végig. A gépi adatbázisok ill. a könyvtárközi együttműködés alkalmazásánál az információ igény pontos megfogalmazása, a kérdés hibátlan indexelése, a keresési stratégia megfogalmazása fokozottan fontossá válik. Könyvtárközi rendszerben ugyanis már nem elég a helyi információ források felhasználása: ismerni kell a kiterjesztett lehetőségeket, sőt más könyvtárak szolgáltatásait is. Így a kérdés már nem egy kézen fut végig.

A folyamat első szakasza, a kérdés megfogalmazása a könyvtáros és a használó dialógusát feltételezi. Kisebb könyvtárak azonban sokszor nem rendelkeznek ehhez megfelelő munkaerővel. Így a továbbított kérdés sokszor túl szűkszavú vagy pedig túl részletes.

A könyvtárközi munkamegosztás leggyakoribb módja a legutóbbi időig a könyvtárközi kölcsönzés volt. Az ehhez alapvetően szükséges lelőhelymeghatározás ma már egyre pontosabban elérhető olyan számítógépet is alkalmazó rendszerek révén, mint pl. az *Ohio College Library Center*.

A tendencia észrevehetően az, hogy a könyvtárközi kölcsönzésben használt csatornák legyenek alkalmasak referenz kérdések megfelelő helyre való továbbítására is. Ha a helyben megfogalmazott kérdés nem világos, a felsőbb szinten lévő könyvtár érintkezésbe léphet a használóval. Erre már van is példa: a Minnesota államban működő *Minitex rendszer* alkalmas a közvetlen kapcsolat létrehozására.

A könyvtárközi hálózatok legnagyobb előnye, hogy lehetőséget biztosítanak a könyvtár használóinak ahhoz, hogy más könyvtárak állományát is elérhessék. Hogy az ezen túlmenő, referenz tevékenység sikere milyen, az több tényezőtől függ. A hagyományos referenz folyamat esetén könnyen bekövetkezhet az, hogy a használó kérdésével jelentkezik egy könyvtárnál, ott nem tudnak választ adni, s a használó előlről kezdheti a kérdezést egy másik könyvtárban.

A keresési stratégia megfogalmazása elsősorban adatbázisok használata esetén alapvető fontosságú. A megfogalmazás túlzott jelentősége egyik oka az *on-line kereső módszerek* gyors terjedésének, amelyekben lehetőség nyílik a keresés menetközi módosítására is. *On-line* keresésnél két eltérő gyakorlat figyelhető meg: egyes

könyvtárak specializálnak egy-két könyvtárost az *on-line* keresés végzésére, mások valamennyi tájékoztató szakemberüket kiképzik erre. Az előbbi esetben a használónak esetleg nincs lehetősége tisztázni igényét azzal, aki a keresést végzi. Ennek ellenére ma még nem állapítható meg, melyik eljárás felel meg legjobban a tájékoztatás céljainak.

A hagyományos referenz folyamatban a könyvtáros a keresés közben is érintkezésbe léphet a használóval. Az adatbázison alapuló keresésnél ez általában nem lehetséges, így viszont jelentős relevancia-problémák léphetnek fel. Megfelelő módszerekkel és a rendszerek tökéletesítésével ezek a problémák csökkenthetők.

/LYNCH, B. P.: Networks and other cooperative enterprises: their effect on the function of reference = Reference and Adult Services Division, 15. köt. 3. sz. 1976. p. 197–202./

(Sárdy Péter)

Az olvasótermi helyek optimális számának meghatározása

Az épülő új könyvtárak méreteinek növekedésével, a meglévő könyvtárak kiterjesztésével és modernizálásával fontos szerepet kap az olvasótermek optimális méreteinek kérdése. Aktualitása ellenére ez a kérdés nem állt eddig a kutatók figyelmének a középpontjában. Az olvasótermek befogadóképességét leggyakrabban ösztönösen határozták meg, a könyvtár állományának nagyságától függően. Ez a módszer, ha az olvasótermi méreteket tulságosan csökkentik, az olvasók kiszolgálásának rosszabbodásához vezet a hosszú várakozási idő miatt; másrészt pedig, ha a befogadóképességet túlméretezik, ez az építési költségek indokolatlan növekedését eredményezheti.

A cikk szerzői eddig csak egy olyan tanulmányról tudnak, amely erről a témáról szól; nevezetesen a főiskolai könyvtárak olvasótermi helyeinek számbeli meghatározásáról (BELL, K. H.: *Mathematisches Modell zur Berechnung der notwendigen Anzahl von Leser-arbeitsplätzen in einer Universitäts- oder Hochschulbibliothek = Zentralblatt für Bibliothekswesen*, 84. köt. 7. sz. 1970. p. 385–397.). A legfontosabb ebben a tanulmányban az a tapasztalati képlet, amely meghatározza, hogy a szükséges könyvtári helyek száma miként függ a főiskola hallgatóinak számától és számos olyan tényezőtől, amely befolyásolja a könyvtár látogatottságát (pl. más nagykönyvtárak közelsége, a könyvtár munkakörülményei stb.). Sajnos nem közli a tanulmány, hogy miből indult ki a szerző az általa közölt képlet levezetésénél.

Az olvasótermek optimális méreteinek meghatározásánál a szerzők annak szükségességéből indulnak ki, hogy